

A csehszlovákiai magyar sajtó fejlődése 1919 és 1945 között

Az 1918-as államfordulat után Csehszlovákiában kialakult kisebbségi magyar sajtó lényegében és nagyrészt új társadalmi-történeti képződmény volt, de nyelvi és területi földrajzi alapon előzményének, hagyományának lehet tekinteni azt a magyar nyelvű sajtót, mely a mai Szlovákia és Kárpát-Ukrajna területén az előző időkben létezett. Az így felfogott sajtóhagyományunk az első magyar nyelvű lapokig: a pozsonyi *Magyar Hírmondóig* (1780—1788), a kassai *Magyar Museumig* (1788—1792), az *Orpheusig* (1790—1791) és a komáromi *Mindenes Gyűjteményig* (1789—1792) nyúlik vissza.

Az 1918-as államfordulatot követően az új állam hatóságai a magyar nyelvű sajtó zömét megszüntették. Kevés volt azoknak a lapoknak a száma, melyek régi vagy módosított néven meg tudták őrizni az egzisztenciájukat (*Bars*, *Híradó*, *Kassai Munkás*, *Kassai Napló* stb.). A kialakult „tabula rasá”-t még teljesebbé tette a magyarországi könyvek és sajtó behozatalának korlátozása, tilalma.

A régi sajtó nagy részét likvidáló csehszlovák polgári rendszer elvileg nem állt útjában annak, hogy új lapok keletkezzenek, s így a két világháború közti időben ki is bontakozott a többretegű és rendkívül sok lapegységből álló kisebbségi sajtó. A lapok nagy számát két adattal lehet érzékeltetni: 1920-ban Szlovákiában az akkori hat szlovák napilappal szemben kilenc magyar napilap jelent meg, s az 1919—1945 között keletkezett csehszlovákiai magyar lapok száma meghaladta a hatszázötvenet.

Ez a nagy szám azonban nem az erőnek, hanem inkább a gyengeségnek és a nagyfokú megosztottságnak, elaprózottságnak volt a jele s következménye. A gazdasági és politikai szabad verseny és a kisebbségi elnyomás, diszkriminálás feltételei között keletkezett lapok többsége rövid ideig, sokszor csak egy vagy egy-két szám erejéig tudta magát fenntartani. És mivel a húszas években tízezrével utasították ki az illetőséggel, állampolgársággal nem rendelkező közalkalmazottakat s értelmiségieket — akik között sok volt a tudományos, irodalmi és újságírói képzettségű ember is —, az új sajtóban hiányoztak a hozzáértő szerkesztők és munkatársak; ennek a hiánynak pedig nagy méretekben megnyilvánuló színvonaltalanság, a sajtóban is elharapódzó dilettantizmus lett a következménye.

A sok gátló akadály ellenére szép számban születtek színvonalas újságok, folyóiratok is, s ez részben az 1918—19-es magyarországi forradalmak emigránsainak, illetve közülük a legjobbaknak (Ignotus, Barta Lajos, Gömöri Jenő Tamás, Antal Sándor stb.) volt az érdeme. A modern lapszerkesztés, újságírás normáit és példáit ők alakították ki, s mellettük nőttek fel a hazai szerkesztők és újságírók is.

I.

A polgári Csehszlovák Köztársaság kisebbségi magyar sajtójának alapvető rétegét a politikai újságok: napilapok és hetilapok alkották. A gyors elhalási arány és a politikai megosztottság ennél a kategóriánál igen nagy volt.

1919 és 1938 között összesen 23 napilap jelent meg, melyeket a politikai arculatuk, hovatartozásuk szerint négy csoportra lehet osztani: kommunis-tákra, jobboldali ellenzéki pártiakra, aktivistákra és függetlenekre.

A kommunista napilapok (*Kassai Munkás*, *Munkás*, *Magyar Nap*) közül a *Kassai Munkás* már az államfordulat előtt létezett. 1907-ben a Felsőmagyarországi Szociáldemokrata Párt hetilapjaként indult. Napilappá 1919 tavaszán vált, amikor a magyar Vörös Hadsereg Kassát elfoglalta. Később voltak olyan szakaszai is, amikor csak hetente háromszor vagy egyszer tudott megjelenni. Főszerkesztői többek között Surányi Lajos, Mácza János, Farkas Gábor és Kassai-Goldhammer Géza voltak. 1922 márciusától a neve *Munkás-Kassai Munkásra*, 1926 márciusától pedig *Munkásra* változott, s az utóbbi év végétől 1937 júniusában történt megszűnéséig Moravská Ostraván nyomták. Fennállása idején egész magyar viszonylatban a legjelentősebb kommunista újságnak számított. Nagy érdemei voltak a Csehszlovákia Kommunista Pártja megalakulásának előkészítésében, a szovjet politika, irodalom és kultúra népszerűsítésében, a cseh és a szlovák kommunista irodalom értékeinek közvetítésében. A lap a Szovjetunióban, Bécsben, Berlinben és másutt működő magyar kommunista emigráns íróktól rengeteg cikket és szépirodalmi anyagot közölt, s ezeknek jelentős termékenyítő hatása volt a hazai magyar szocialista irodalom és publicisztika fejlődésére. Az emigráns írók közül néhányan (Illés Béla, Hidas Antal) egy ideig a lap szerkesztésében és a kassai szocialista kulturális élet szervezésében is részt vettek. A hazai írók közül átmenetileg Földes Sándor, Márai Sándor, Merényi Gyula, Mihályi Ödön, tartósan pedig Fábry Zoltán, Háber Zoltán voltak a munkatársai.

Az 1936–1938 között megjelenő *Magyar Nap* a Csehszlovákia Kommunista Pártja által létesített népfrontos újság volt. Moravská Ostravában nyomták, de a szerkesztősége és a kiadóhivatala Pozsonyban volt. Szerkesztői Kálmán Miklós (Moskovics Kálmán), Ferencz László és Nágel Endre voltak, a kulturális rovatot pedig Vass László irányította. Kitűnően szerkesztett, színvonalas orgánium volt, és népfrontos szellemének megfelelően széles munkatársi gárdával rendelkezett. A magyarországi és erdélyi szocialista és haladó polgári írók közül Féja Géza, Fejtő Ferenc, Illyés Gyula, József Attila, Méliusz József, Remenyik Zsigmond, Tamási Áron és Veres Péter írtak bele. A lap rendkívül nagy figyelmet szentelt a kisebbségi iskolaügynek, a Sarló örökségének és a népfrontos kulturális szervezetek (Magyar Fiatalok Szövetsége, Magyar Szellemi Társaság stb.) tevékenységének. A magyar történelem és irodalom haladó hagyományait népfrontos szellemben tágan értelmezte és népszerűsítette, és a korabeli magyarországi szellemi mozgalmak közül főleg a népi írók mozgalmát karolta fel. A szlovák és a cseh irodalomból a legtöbbször Peter Jilemnický, Laco Novomeský, Ján Poničan, Karel Čapek, Zdeněk Nejedlý és Ivan Olbracht, a szovjet irodalomból Gorkij és Ehrenburg, a többi külföldi irodalomból pedig Brecht, Thomas Mann, Heinrich Mann, Lion Feuchtwanger, André Malraux, Romain Rolland, G. B. Shaw és Upton Sinclair írásaival és méltatásával találkozunk.

Az egymással szövetségben álló, majd 1936-ban egyesülő jobboldali ellenzéki pártoknak (Országos Keresztényszocialista Párt, Magyar Nemzeti Párt) a *Prágai Magyar Hírlap* volt a központi napilapjuk. Az 1922-től 1938-ig egzisztáló lap ismertebb főszerkesztői Petrogalli Oszkár, Flachbart Ernő, Dzurányi László és Forgách Géza voltak, s a nevesebb belső munkatársak közé Darvas János, Győry Dezső, Neubauer Pál, Szvatkó Pál, Vécsey Zoltán és Vozári Dezső tartoztak. 1932-ig a lap irányítása a Magyar Nemzeti Párt aktivizmusával is kísérletező vezetőjének, Szent-Ivány Józsefnek a kezében volt, s ekkor liberális szellemiség volt rá jellemző, és munkatársi gárdája a szocialisták kivételével a hazai írók többségét felölelte. 1932 s főleg 1936 után a szerkesztőségben a keresztényszocialisták és a Magyar Nemzeti Párt nacionalista szárnyának tagjai kerültek túlsúlyba, s ez a változás a liberális szerkesztők (Dzurányi, Győry, Vozári, Bihari Mihály) menesztését és a klerikális és nacionalista jobboldaliság uralomra jutását vonta maga után. Irodalmi érdeklődését és irodalmi rovatának színvonalát a lap továbbra is fenn tudta tartani, mert olyan haladó polgári írók maradtak a munkatársai, mint Egri Viktor, Neubauer Pál, Sándor Imre és Szenes Erzsébet. A magyarországi írók közül a legnagyobb publicitást Móricz Zsigmond élvezte, akinek pl. egyetlen év folyamán, 1927-ben húsznál több novellája vagy cikke és folytatásokban az *Úri muri* c. regénye jelent meg.

A *Prágai Magyar Hírlapon* kívül a napilapok közül csak a jelentéktelen *Új Hírek* tartozott hivatalosan a jobboldali ellenzéki pártokhoz, de az ő politikájukat támogatta a kassai *Esti Újság*, a *Híradó* és az első *Magyar Újság* is. — A Kassán 1919—1921 között fennálló *Esti Újság*ot erős konzervatív szellemisége ellenére két dolog teszi jelentőssé. Fábry Zoltán első publikációi itt jelentek meg, és Sziklay Ferenc is itt próbálkozott először a kisebbségi írók összefogásával. — Az 1919-től 1928-ig Pozsonyban megjelenő *Magyar Újság* pár évig a nyomdatulajdonos Angermayer család független lapja volt, utána pedig a Magyar Nemzeti Párt érdekkörébe tartozott; fennállása egész idején liberális szellemiség és irodalom- s kultúrapártolás volt rá jellemző. — A pozsonyi *Híradó* az 1888—1918 közötti *Nyugat-magyarországi Híradó* folytatása volt, s Vutkovich Ödön, Arkauer István és Aixinger László szerkesztésében 1919-től 1937-ig állt fenn. A tulajdonosa, kiadója magánszemély (Arkauer István) volt, de a lap mindvégig a keresztényszocialisták buzgó szócsövének számított. Nagy érdeme volt viszont az, hogy gondosan számon tartotta a pozsonyi magyar kulturális, zenei és képzőművészeti élet eseményeit; ilyen vonatkozásban az évfolyamai értékes forrásnak tekinthetők.

A csehszlovák polgári kormányokkal szorosán együttműködő magyar politikai csoportoknak, az ún. aktivistáknak a nagy kormánypártokban (agrárpárt, szociáldemokrata párt) több hetilapjuk volt, s a kormányzat két napilapot is létesített számukra: *A Reggelt* és a második *Magyar Újság*ot.

Hogy az aktivista politikában és sajtóban az 1918-as magyarországi polgári forradalom szellemét képviselő októbrista emigránsoknak milyen nagy szerepük volt, arra *A Reggel* nyújtja a legjobb példát. Ennek az 1921—1933 között Komáromban, Érsekújvárott, majd Pozsonyban megjelenő újságnak a vezető szerkesztői (Erdélyi Béla, Erdélyi Ernő, Gyöngyösi Nándor, Kasztor Ernő, László Ernő stb.) és szerkesztőként feltüntetett belső munkatársai (Antal Sándor, Darvas Henri, Surányi Géza) szinte kivétel nélkül októbrista emigránsok voltak. *A Reggel* politikai pozitívuma volt, hogy az ellenforradalmi Horthy-rendszert élesen és folyamatosan támadta, viszont nagy visszatetszést,

ellenszenvet keltett azzal, hogy a kisebbségi sérelmekről többnyire hallgatott. Irodalmi érdemét Fábry Zoltán helyesen abban látja, hogy „a balra tolódottak cikkei is megjelenhettek benne”.

A második *Magyar Újság*, melyet a kormány a politikai hitelét elvesztette *A Reggel* helyébe állított, az egyik legszínvonalasabb kisebbségi napilap volt. A legjobb hazai újságíró: Dzurányi László volt a főszerkesztője és a publicistaként is jelentős Győry Dezső a felelős szerkesztője. A Pozsonyban 1933 áprilisától 1938 októberéig megjelenő lap a kisebbségi sérelmeknek is gyakrabban hangot adott. A cseh–szlovák–magyar kulturális kapcsolatoknak intenzív figyelmet szentelt, s ebben a kérdésben megszólaltatta a cseh és a szlovák szellemi élet számos jeles képviselőjét is (Karel Čapek, Ján Jesenský, Peter Jilemnický, Zdeněk Nejedlý, Ján Poničan, Milán Pišút, Emanuel Rádl, Ján Stanislav, F. X. Šalda stb.). Fénykorát a harmincas évek második felében érte el, amikor erőteljesen szorgalmazta a demokratikus és antifasiszta rétegek összefogását, és népszerűsítette a népfrontos kulturális szervezeteket (Magyar Fiatalok Szövetsége, Magyar Kisebbségi Társaság, Tavaszai Parlament stb.). Az irodalmi és kulturális anyagoknak tág teret nyújtott és a vasárnapi számai egy irodalmi folyóirattal felérték. A cseh, szlovák és a külföldi irodalomból is sok anyagot közölt.

A politikai pártokhoz szorosabban nem kapcsolódó független napilapok közül a *Kassai Napló*, *Kassai Újság*, a pozsonyi *Esti Újság*, *A Nap* voltak a jelentősebbek.

A *Kassai Napló* az 1884-től létező *Felsőmagyarország-Kassai Napló* közvetlen folytatása volt. Az új körülmények között az emigráns írók (Ignotus, Barta Lajos, Szende Pál stb.) formáltak belőle színvonalas újságot, melynek szerkesztésében 1919-től többek között Szepesi Miksa, Dzurányi László, Győry Dezső, Keller Imre és Ungár Joób váltották egymást. A megújított lap néhány évig nemcsak a fellépő újságíró-publicista nemzedéknek volt nevelő bázisa, hanem Fábry helytálló megállapítása szerint 1921–1925 között „a szlovenszkói értékirodalmat” is jelentette. A kezdő Fábry legtöbb és legjelentősebb írása itt látott napvilágot, s az első nemzedék további írói közül itt váltak ismertté Darkó István, Földes Sándor, Győry Dezső, Jarnó József, Komlós Aladár, Márai Sándor, Merényi Gyula, Mihályi Ödön, Sebesi Ernő, Simándy Pál, Tamás Mihály, Vécsey Zoltán, Vozári Dezső. Petőfi- és Ady-kultuszunk egyik legaktívabb bázisa is a *Kassai Napló* volt és József Attila szlovákiai népszerűsítésében is övé volt az úttörő szerep. A kitűnő újság a húszas évek második felében a *Kassai Újság* által folytatott kíméletlen konkurrenciaharcban súlyos válságba jutott, s 1929 júliusában megszűnt.

A *Kassai Napló* végzetévé vált *Kassai Újság* szintén olyan régi orgánus volt, mely az államfordulat után is tovább élt. 1919 és 1938 között a vezető szerkesztői Köves Illés, Rainer Bruno és Szalay József voltak. Tipikus bulvárlap volt, és szenzációs hírek és szerelmi ponyvaregények közlésével a példányszámát időnként 10–15 ezerre tudta felduzzasztani. Fábry Zoltán a *Kassai Újság* és *Kassai Napló* versenyében a *Kassai Napló* oldalán állt és a kíméletlen vetélytársat „az ízlésrontó irodalmi fertőzés” lapjának nevezte.

A Herczeg Gábor által szerkesztett pozsonyi *Esti Újság* (1923–1938) szintén bulvárlap volt és a *Kassai Újsághoz* hasonló eszközökkel a legmagasabb példányszámot (20–25 ezret) érte el a kisebbségi napilapok közül. Ennek az újságnak a jelentősebb pályaszakasza már a szlovák állam idejére esik.

A Pozsonyban, 1927 decemberétől 1932 decemberéig létező *A Nap* független napilapnak tüntette fel magát, és a hangja, szellemisége ennek a jellegnek meg is felelt, de azért valószínű, hogy a lap tulajdonos, gróf Zay Károly a kormánytól szubvenciót kapott. A lapnak (illetve tényleges szerkesztőjének, Antal Sándornak) az a legnagyobb érdeme, hogy az 1929-ben erősen balra forduló *Sarló* vezetőinek publicitást nyújtott. A sarlósok akkori fő sajtóforumának, az *Új Szónak* két és fél éves szünetelése idején *A Napban* jelentek meg a fejlődési szempontból jelentős sarlós megnyilatkozások (Balogh Edgár: *Az új magyar intelligencia hitvallása*, 1930. II. 14; Balogh, Edgár: *Emigránsok és újarcú magyarok*, 1930. IV. 6; Boross Zoltán: *Kossuth Lajos dunai konföderációja és az új nemzedék*, 1930. III. 23.). Antal Sándor az irodalmi és kulturális anyagoknak is tág teret engedett. A szépirodalmi közleményeken kívül meglepően sok kritika, recenzió jelent meg, főleg Antal, Kovács Endre, Szalatnai Rezső és Kalász József tollából.

A politikai sajtó további rétegét a hetilapok alkották. Ezek száma a polgári köztársaság idején száz körül mozgott, és a gyors elhalás itt is nagyon gyakori volt.

A politikai és társadalmi hetilapok közül kevés volt országos jellegű (pl. a kommunista *Munkáslap*, *A Harc*, a *Nőmunkás* és a *Világszemle*, a szociáldemokrata *Munkásújság* és *Csehszlovákiai Népszava*, a jobboldali ellenzéki párti *Barázda*, *Magyar Néplap*, *A Nép*, és *Népakarat*, az agrárpárti *Földműves, Köztársasági Magyar Földműves és Magyarország*, a zsidó nemzetpolitikai *Judea, Szombat* stb.). A különböző politikai beállítottságú hetilapok többsége regionális jellegű volt és többnyire már a címevel is valamilyen tájhoz, közigazgatási területhez vagy városhoz és környékéhez kötődött (*Bars*, *Csallóközi Hírlap*, *Érsekújvár és Vidéke*, *Garamvidék*, *Garamvölgye*, *Gömör*, *Kassai Lapok*, *Komáromi Hírek*, *Lévai Hírlap*, *Losonci Hírlap*, *Nyitrai Lapok*, *Rimavölgye*, *Rozsnyói Hírlap*, *Sajó-Vidék*, *Szepesi Lapok* stb.).

A politikai és társadalmi hetilapok közt akadtak olyanok, amelyek az irodalmi és kulturális életre is aktívabban kitekintettek. Közülük a *Csehszlovákiai Népszava*, a *Figyelő*, a *Nőmunkás* és *Új Világ* érdemi meg a közelebbi figyelmet.

A *Csehszlovákiai Népszava* (Pozsony, 1926–1938) a szociáldemokrata párt magyar nyelvű központi lapja, s ezáltal a szociáldemokrata kultúr- és irodalomkritika kifejezője is volt. Surányi Géza, Schulz Ignác és Fehér Ferenc szerkesztették. Színvonalas írók — ritka kivételtől eltekintve — nem szerepeltek benne, s így a szépirodalmi közleményei szürke színvonalúak, kritikai anyagai pedig elfogultak voltak. Rendszeresen beszámolt a pozsonyi és vidéki munkásakadémiák előadásairól.

Az 1932–1934 közt Losonci Sándor, Sándor László és Darkó István szerkesztésében megjelenő losonci *Figyelő* sok ismert író t publicistát tömörített maga köré és a kisebbségi irodalom fejlődéséről vitákat szervezett.

A kommunista *Nőmunkás* (1924–1926) a még Kassán kiadott *Munkás* vasárnapi mellékleteként jelent meg. A városi és falusi nők politikai és kulturális nevelését szolgálta és bő irodalmi anyagában folytatásos regényeket is közölt Barta Lajostól, Upton Sinclairtól és a szovjet Bogdanovtól.

Az eperjesi *Új Világ* (1919–1938) főleg a szokatlanul hosszú pályafutása miatt említhető meg. Politikailag közel állt a jobboldali ellenzéki pártokhoz, de az Országos Zsidópárttal is jó kapcsolatot tartott. Néhány ismert író (Gömöry János, Győry Dezső, Mécs László, Sebesi Ernő) kivételével dilettán-

sok írtak bele. Aránylag sok művelődéstörténeti anyagot hozott Eperjes és Sáros múltjából.

A politikai és társadalmi hetilapok számát a Kárpátalján megjelentek is jelentősen szaporítják. Az ottaniak közül a *Kárpáti Híradó*, *Munkás Újság* és *Ruszinuskói Népszava* voltak a legismertebbek (a napilapok közül pedig a *Kárpátaljai Magyar Hírlap*, *Keleti Újság* és *Új Közlöny*). Arra pedig, hogy általában milyen sok lapegységből álló magyar nyelvű sajtó létezett ott is, a „Kárpátalja(i)” és „Kárpáti” szavakat tartalmazó újságcímek számából is következtetni lehet: *Kárpátalja* (1926), *Kárpátalja* (1934–1935), *Kárpátaljai Hét*, *Kárpátaljai Magyar Almanach*, *Kárpátaljai Magyar Hírlap*, *Kárpáti Figyelő*, *Kárpáti Futár*, *Kárpáti Híradó*, *Kárpáti Napló*, *Kárpáti Sport*, *Kárpáti Szemle*, *Kárpáti Vadász* stb.

A politikai-társadalmi jellegű heti- (és havi-) lapok közé soroljuk a gazdaságpolitikai lapokat (*Gazdasági Szemle*, *Hitel*, *Közgazdasági Kurír*, *Pénzügyi Szemle* stb.), a szakszervezeti lapokat (*Szakszervezeti Munkás*, *Úttörő*, *Vörös Munkás*) és a gyakran revolverlapoknak csúfolt riportújságokat (*Az Élet*, *Bűnügyi Riporter*, *Heti Kurír*, *Igazság*, *Futár*, *Prágai Futár*, *Reggeli Kurír* stb.). Nem tartoznak szorosan ide, de itt említjük meg a különböző hivatások, szakmák, gazdasági társulások és állami vállalatok érdekvédelmi és szakmai jellegű heti- vagy havilapjait, melyeknek száma szintén magasra rúgott (*Bérlők Védelme*, *Csehszlovák Jog*, *Építőmunkás*, *Fémmunkás*, *Gazda*, „*Hanza*” *Szövetkezeti Újság*, *Háziorvos*, *Ipar és Kereskedelem*, *Kertgazdaság*, *Selyemtenyésztő*, *Tűzoltók Lapja*, *Vadász*, *Vasutas* stb.). Az érdekvédelmi és szakmai lapok közt gyakoriak a két- vagy háromnyelvűek (*Banktisztviselő-Bankovő úradník*; *Podrászok Lapja-Kaderníkové Noviny-Friseur Zeitung*; *Domovník-Der Hausmeister-Házmeister*; *Noviny Majitel'ov domov-Hausbeitzer Zeitung-Háztulajdonosok Lapja*; *Obuv-Der Schuh-A Cipő* stb.). Vegyes nyelven megyei hivatalos lapok is megjelentek és más hivatalos közlönyökhöz magyar mellékleteket csatoltak. A törvények és rendeletek általában magyar nyelvű Gyűjteményekben is megjelentek (*A Csehszlovák Állam Törvényeinek és Rendeleteinek Gyűjteménye*, *Cseh-Szlovák Törvények és Rendeletek Gyűjteménye*, *Csehszlovák Törvények és Rendeletek Tára*, *Csehszlovák Tanügyi Törvények és Rendeletek Gyűjteménye*).

A fentebb említett érdekvédelmi és szakmai jellegű lapok közé sorolhatók a pedagógiai-tanügypolitikai lapok is, melyek egyrészt a nemzetiségi elnyomásban súlyosan részesedő iskolaügy helyzetével és a kisebbségi tanítóság egzisztenciális és szakmai problémáival foglalkoztak, másrészt — és ez a feladatkörük már inkább a tudományos-ismeretterjesztő sajtó felé közelíti őket — a magyar nyelvű iskolai oktatás pedagógiai és módszertani kérdéseit vizsgálták, elemezték. 1919–1938 között öt pedagógiai-tanügypolitikai lapunk volt; a *Magyar Tanító*, *Szlovenszkói Magyar Tanügy*, *Magyar Iskola*, *Új Korszak*, *Világosság*.

A Komáromban, 1921 és 1938 között Ježo Márton, Banai Tóth Pál és Boross Béla szerkesztésében megjelenő *Magyar Tanító* a Szlovenszkói Általános Magyar Tanítóegyesület hivatalos lapja volt, és az *Egyesületi Élet* c. központi rovatában kimerítően részletes képet adott a Tanítóegyesület nagyarányú érdekvédelmi és szervező tevékenységéről. A lap többi rovata a tanítóságot érintő hivatalos intézkedésekről, a tantervekről, tankönyvekről stb. tájékoztatott és pedagógiai s módszertani cikkeket, útmutatásokat, tanulmányokat tartalmazott. A *Tanítóegyesület* és *Magyar Tanító* — annak ellenére, hogy nemzeti és keresz-

tény szelleműek voltak — szívós harcot folytattak a magyar viszonylatban 75%-ot alkotó felekezeti iskolák tanítóinak személyi államosításáért, s emiatt a katolikus egyházi szervek és a keresztényszocialista lapok részéről gyakori támadásokban volt részük. A lap 1938 és 1944 között is fennállott.

A Pozsonyban 1925—1933 közt Farkas Gyula és Dezső Zoltán szerkesztésében megjelenő *Szlovenszkói Magyar Tanügyet* olyan polgári baloldali pedagógusok hozták létre, akik a Szlovenszkói Általános Magyar Tanítóegyesület tevékenységével több vonatkozásban elégedetlenek voltak. Fő követelésük a felekezeti iskolák teljes államosítása és a *Tanítóegyesület* és a *Magyar Tanító* Pozsonyba való áthelyezése volt. A szociáldemokrata párthoz közelálló lapot éles antiklerikalizmus jellemezte, de néhány cikkében a kommunistaellenesség is helyet kapott.

A kárpátaljai Beregszászon 1928 és 1931 között fennálló *Magyar Iskola* az 1928-ban alakult Podkarpatszka Ruszi Általános Magyar Tanítóegyesület havi közlönye volt, és Szerényi Ferdinánd szerkesztette. Az ottani Általános Magyar Tanítóegyesület nem lett olyan népszerű és aktív, mint a szlovákiai, s ez meglátszott a lapon is, amely sok elvont anyagot közölt, s a konkrét érdekvédelmi és pedagógiai-módszertani kérdésekre kevesebb figyelmet fordított. Anyagából a magyar tanítóképzés megoldatlanságát bíráló cikk emelkedett ki (Kormos Gerő: *Magyar tanítóképzés Podk. Ruszban.* 1929, 6—8. sz.)

Három évvel a *Magyar Iskola* megszűnése után új pedagógiai-tanügypolitikai lap indult Beregszászon, s ez a Czabán Samu szerkesztette kommunista szellemiségű *Új Korszak* volt. Két évfolyamot ért csak meg (1934—35), a második évfolyamában folyamatosan foglalkozott a szovjet iskolaüggyel és pedagógiával. Közzétette a Nemzetközi Tanítóegyesület antifasiszta felhívásait és népszerűsítette a népfrontos kulturális mozgalmakat. A Szlovenszkói Általános Magyar Tanítóegyesület többször támadta, de az új, haladóbb szervezet létesítéséért folytatott harca eredménytelen maradt.

Az Érsekújvárott, 1929—1933 között Dinnyés Károly, Villand János és Csongrády Árpád szerkesztésében megjelenő *Világosság* katolikus oktatásügyi folyóirat volt. Első évfolyama nívósan indult: többek között Bartók Béla, Kemény Gábor tanulmányait közölte és figyelemre méltó művelődéstörténeti írások jelentek meg benne Alapy Gyula és Haiczl Kálmán tollából. A további évfolyamokban aztán egyre inkább a felekezeti türelmetlenség lett úrrá, és a lap mereven szembe helyezkedett a felekezeti iskolák tanítóinak személyi államosításával is, pedig azzal a katolikus tanítóság zöme egyetértett. Meg kell jegyezni, hogy a református papság, melynek oktatásügyi nézeteit a *Református Egyház és Iskola* c. központi lap fejezte ki, a fenti kérdésben pozitív magatartást tanúsított.

A pedagógiai sajtó szomszédságába s ezáltal a politikai sajtó szélesebb körébe vonható az ifjúsági sajtó is.

A szintén nagyszámú, de többségükben rövid életű ifjúsági lapok közt a főiskolás ifjúsági mozgalmak lapjai a legismertebbek (*Baráti Szó, Forrás, Jövő, Jövők, Magyar Diákszemle, Református Élet, Új Élet, Vetés*). Ezekhez hasonlóan igen népszerű volt a Magyar Fiatalok Szövetségének népfrontos lapja, a *Kéve*. — A kommunista ifjúsági lapok nagy száma (*Dolgozó Fiatalság, Fiatal Dolgozó, Ifjú Előre, Az Ifjú Gárda, Kommunista Ifjúmunkás* stb.) azzal magyarázható, hogy a sűrű lapbetiltások után az új kezdeményezés többnyire csak új címmel indulhatott. Érdekes kommunista ifjúsági lap volt a *Katona* (1932—1937), mely alcímében „katonaruhába öltözött dolgozók harci lapja”-nak ne-

vezte magát. — Katolikus munkás- és parasztfiatalok részére a katolikus vidékeken nagy tért hódító Szlovenszkói Katolikus Ifjúsági Egyesület (SZKIE) *Ifjúságunk* (1933—1937) címen adott ki lapot. — A középiskolás és cserkészlapok közül a *Sarló* fejlődésében nagy szerepet betöltő *A Mi Lapunk* és az *Indulás* a legjelentősebbek. Ismertebb középiskolás lapok még: *Ex VI*, *Juventus*, *Szülőföldünk*, *Tábortűz*, *Turul*, *Vakáció* stb. — A gyermeklapok közül (*Gyermekvilág*, *Az Én Lapom*, *Jó Barátom*, *Szivárvány*, *Tanulók Lapja* stb.) a Komáromban kiadott *Szivárvány* (1929—1938) volt a legelterjedtebb. Néhány napilap és hetilap időnként gyermek-mellékletet is kiadott (pl. a *Fiatál Dolgozó* a *Vörös Pionírt*, a *Prágai Magyar Hírlap* a *Kis Magyarok Lapját*, a *Kassai Újság* az *Ifjú Világot* stb.).

Tágabb értelemben a politikai sajtóba tartozik az egyházi-felekezeti sajtó is. Ebben a katolikusok részesedése volt a legnagyobb (*Katolikus Egyházi Lapok*, *Katolikus Lelkipásztor*, *Katolikus Nő*, *Katolikus Akció*, *Katolikus Értesítő*, *Katolikus Figyelő*, *Krisztus Királysága*, *Szűz Mária Új Virágos Kertje*, *Új Szív*, *Világosság* stb.). Református egyházi lapok: *Kis Tükör*, *Összefogás*, *Református Egyház és Iskola*, *Református Sion*, *Református Világ szemle* stb. Evangélikusok: *Evangélikus Lap*, *Luther* stb. Zsidó felekezeti lapok: *Az Útmutató*, *Zsidó Hírlap*, *Zsidó Szó*, *Zsidó Újság*. Az ifjúsági és gyermeklapok között is voltak felekezeti és hitbuzgalmi jellegűek; a katolikusoknál a *Hajnal* (1924), *Ifjúságunk*, *Katolikus Ifjú*, *Kis összefogás*, *Napsugár Levente*, *Órálló*, *Szívgyárdista*; a reformátusoknál: *Református Ifjú*, *Református Leány*; az evangélikusoknál: *Orgonaszó*.

II.

Az irodalmi és kritikai folyóiratok száma a masaryki—beneši köztársaság idején meghaladta a harmincat, de a többségük dilettáns színvonalú vagy rövid életű volt. Itt is előfordult, hogy egy időben öt-hat irodalmi lap is megjelent, de a politikai-világnézeti megosztottság következtében és az irodalmi élet szervezetlensége és anyagi ellátatlansága miatt sohasem volt közöttük olyan, amely az egész kisebbségi irodalmat objektív és korszerű értékelő-válogató módszerrel át tudta volna fogni.

Irodalmi-kritikai lapok már a kisebbségi társadalom belső formálódásának kezdeti szakaszában, az államfordulat utáni első években, 1919—1923 között keletkeztek. Közülük magasan kiemelkedett a *Tűz* és a *Nemzeti Kisebbségek*.

Az 1921—1923 között Pozsonyban, majd Bécsben megjelenő *Tűz* polgári humanista és internacionalista szellemiségű lap volt. Emigráns szerkesztője, Gömöri Jenő Tamás „az egyetemes kultúra magyar nyelvű folyóiratának” nevezte és eszmei célkitűzéséért a békének, az „ember-politikának” a szolgálatát és a militarizmus s a háború elleni harcot hirdette meg. Ezt a szellemet képviselték a lap nagyszerű ankétjai: a korabeli magyar irodalom fejlődési problémáiról (a Nyugat-eszmények és az avantgardizmus szemszögéből felvetve) és az európai kultúra jövőjéről; ezeken az ankétokon neves magyar és külföldi személyiségek vettek részt (Balázs Béla, Barta Sándor, Ignotus, Lengyel József, Lesznai Anna, Mácza János, Sinkó Ervin — Bertrand Russel, Sigmund Freud, Galsworthy, Andersen-Nexö, Theodor Dreiser, Max Brod stb.). A lappal kapcsolatot tartott a francia Romain Rolland és Barbusse és a szlovák Štefan Krčméri és Martin Rázus; az utóbbiak azokra a felhívásokra, „szóza-

tokra” reagáltak, amelyekben Gömri „az öt országban élő, ötfelé szakadt magyar íróknak valamely formájú — mégpedig az új országok új viszonyait mindenben respektáló és a háború és forradalmak után új embermentalitás alapjaira támaszkodott — tömörülését” vetette fel, és a csehszlovák—magyar kulturális kapcsolatok kialakítását és elmélyítését szorgalmazta. A *Tűz* a szerkesztőség Bécsbe való helyezése után is elsősorban a csehszlovákiai magyar olvasóközönségre támaszkodott, és ennek megfelelően hatékonyan közreműködött kisebbségi irodalmunk kibontakoztatásában, a tehetséges írók kiválasztásában, összefogásában és a dilettantizmus elleni harcban. Korai elhalása nehézségek közt alakuló irodalmi életünkben hosszú ideig érezhető hiányt jelentett.

Az 1922-ben Pozsonyban induló és néhány szám után elhaló *Nemzeti Kisebbségeket* ugyancsak emigráns író, az első irodalmi szakaszunkban igen tevékeny Antal Sándor szerkesztette. Ennek az irodalmi és kisebbségpolitikai folyóiratnak tekintélyes terjedelmű (55—60 oldalas) számai voltak, s néhány jelentős írást német nyelven is közölt. A szerkesztő a csehszlovák állam iránti lojalitást össze tudta egyeztetni a kirívó kisebbségi sérelmek orvoslásával; egyik cikkében (*Egy új Csák Máté*, 3. sz.) egy basáskodó magyarellenes megyefőnököt pellengérezett ki, egy másikban (*Nyílt levél a Színház ügyében Szlovenszko teljhatalmú miniszteréhez*, 3. sz.) a diszkriminált kisebbségi színjátszás érdekében emelt szót; sokat foglalkozott a hazai és külföldi szórványzsidóság nemzeti problémáival is. A lap az irodalomnak is nagy figyelmet szentelt, a versekkel többek közt Sebesi Ernő és Szucsich Mária, folytatásos regénnyel Antal Sándor, irodalomtörténeti és kritikai írásokkal Gaál Gábor, Kázmér Ernő és Dénes Zsófia szerepeltek benne.

A többi úttörő irodalmi-kritikai folyóiratból a rövid létezés vagy a dilettáns színvonal miatt egy sem vált jelentőssé. Közülük a komáromi *Holnap* (1919) és *Vagyunk* (1920) csak két, illetve tizenkét számot, a pozsonyi *Korzó* (1919—1920) pedig 24 számot ért el. A valamivel hosszabb életűek közül a *Mátyusföldi Lapok* (1919—1921) Galántán, a *Képes Világ* (1919—1921), *Tavaszi* (1919—1921), *Revü* (1919—1922) és *Hajnal* (1921—1922, 1927) Pozsonyban jelentek meg. Külön említjük a pozsonyi Toldy Kör *Új Auróra* c. irodalmi almanachját, mely 1922-től 1932-ig jelent meg és válogatási mércéje alacsonyága miatt az igényesebb irodalmi körökben a dilettantizmus mintapéldányának számított.

1923 és 1925 között új folyóirat nem indult, s így a korábbi lapok elhalása miatt 1924—25-ben csak az *Új Auróra* jelent meg. Néhány konzervatív vezető ember, élükön Jankovics Marcellel, *Magyar Jövendő* címen akart folyóiratot létesíteni, de ezt a tervet a fiatal Mécs László a *Kassai Napló* 1924. évi 17. számában közzétett nyílt levelében a konzervatív dilettantizmus új próbálkozásának minősítette, és kíméletlen kritikájával meg is hiúsította. Anyagi eszközök hiánya miatt nem volt sikeres a fiatal írók (Fábry, Földes, Vozári, Mécs stb.) akkori kísérlete sem; ők *Kék Madár* címen tervezték a lapjukat.

A húszas évek második felében indult folyóiratok közül irodalmunk fejlődésében kettő töltött be jelentős szerepet, a *Képes Hét* és az *Új Szó*.

A *Képes Hét* c. lap tulajdonképpen a *Prágai Magyar Hírlap* vasárnapi mellékletének önállósítása volt. 1928 októberétől 1930 februárjáig jelent meg Győry Dezső szerkesztésében. Győry egyik jelentős kezdeményezése a nevesebb kisebbségi írókról (többek között Fábry Zoltánról is) írt portrék sorozatos közlése volt. Az írók haladó szempontú kiválogatása miatt a *Prágai Magyar Hírlap* és *Képes Hét* gazdái a sorozatot félbeszakították, Győryt a szerkesztő-

ségből leváltották és nem sokkal később a lapot ismét a napilap vasárnapi mellékletévé állították vissza.

Az 1929-ben, majd két évi szünetelés után 1932–33-ban Pozsonyban megjelent *Új Szó* a két háború közti korszak egyik legszínvonalasabb folyóirata volt. Szerkesztője, az emigráns Barta Lajos „irodalmi, művészeti és társadalmi folyóiratnak” tüntette fel, de anyagában a társadalom- és kultúrpolitikai közlemények voltak a legértékesebbek, s ez a lapnak a társadalmi-világnézeti szemle jellegét kölcsönözte. Eszmei orientációja az I. évfolyamban még tág, a baloldaliság széles skáláját felölelő volt; ekkor többek között olyan írásokat is közölt (Kurt Heller és Dombi Bálint tollából), amelyek a „marxi kereszténység” Németországban és Ausztriában elterjedt mozgalmáról pozitív értékelést adtak. A marxista irányban történő fokozatos kikristályosodás aztán a II. évfolyamtól kezdve következett be, és ez elsősorban a szovjet társadalommal és kultúrával foglalkozó nagyszámú cikkben és tanulmányban, valamint a következőes antiklerikalizmusban tükröződött vissza. A lap, melynek létét Balogh Edgár szerint Barta a sarlóokra alapozta, a Sarló fejlődésében is fontos állomást jelentett. Azok az elvi jelentőségű állásfoglalások (elsősorban a Balogh Edgár által írt *Az új nemzedék szava*), melyek az alakuló mozgalom további útját döntő mértékben meghatározták, főleg itt jelentek meg.

Az 1925–1930 között indult többi folyóirat közül a kassai *Magyar Élet* (1926, 1. szám) és a pozsonyi *Este* (1926, 15. szám) és *Fáklya* (1929, 5. szám) a gyors elhalásuk miatt nem tudták a formájukat kifutni, a Farkas István által szerkesztett ipolysági *A Hét* c. lapot (1929–1934) pedig a dilettánsok diszkreditálták. Érdekes kezdeményezésnek tekinthetők viszont a Kázmér Ernő által szerkesztett pozsonyi *Irodalmi Élet* (1927–1928, 7. szám), melyet Weisz Lajos könyvkereskedő adott ki és az eperjesi *Irodalmi Szemle* (1928–1930, 2. szám), melynek Ungár Ernő könyvkereskedő volt a kiadója és szerkesztője. A túlságosan rövid életű és felerészben könyvhirdetéseket, jegyzékeket tartalmazó két lapocska fő célja az volt, hogy a lapkiadó könyvkereskedők áruját kelen-dővé tegye, de ezt a célt mindkét lap színvonalas recenziók közlésével és a kisebbségi magyar irodalom népszerűsítésével igyekezett elérni. A *Könyvbarátok Szemléje* (1926–27) a Kazinczy Könyvbarátok Társaságának időszaki tájékoztatója volt. Kassán jelent meg igen szórványosan, és a szerkesztője Darkó István volt. Hírt és ízelítőket adott a berlini Voggenreiter Verlag készülő kisebbségi kiadványairól és kis számban más cikkeket, szépirodalmi anyagokat is közölt.

Irodalmi sajtónk fejlődésében a harmincas években élénk fellendülés tapasztalható. Ebben az időszakban 12 irodalomkritikai jellegű folyóirat indult útnak és a többségük színvonalas volt.

Elsőként a Fábry Zoltán által szerkesztett *Az Útról* szólunk, amely 1931-től 1936-ig jelent meg, a sűrű elkobzások miatt igen szórványosan és többnyire a cenzúra fehér foltjaitól tarkítottan. A Stószon lakó Fábry a postán keresztül érintkezett a Pozsonyban működő szerkesztőséggel, amelynek a Rotor és Bot Aladár álneveket használó Roth Imre és Kassai (Goldhammer) Géza voltak a legaktívabb tagjai, s a szerkesztésben hosszabb ideig a sarlós Balogh Edgár is részt vett. *Az Út* a cseh *Tvorbához* és a szlovák *DAV*-hoz hasonlóan a Csehszlovákia Kommunista Pártja kultúr- és irodalompolitikáját képviselte, de a hazai napi politika kérdéseinek és a nemzetközi élet mozgásának is állandó és intenzív figyelmet szentelt. A belföldi és külföldi politikai események közül a lap indulásával egybeeső kosúti események, később a Sallai–Fürst-per, a

Dimitrov-per, Rákosi-per és az amszterdami háborúellenes nemzetközi kongresszus kaptak nagyobb publicitást, 1933-tól kezdve pedig a lap politikai érdeklődése egyre nagyobb mértékben a világveszéllyé vált hitleri fasizmusra terelődött át. Az irodalmi és kritikai anyagokat Fábry a munkás- és parasztolvasók igényeihez szabta, s ennek megfelelően a napi politikai és osztályharc céljait közvetlenül szolgáló „valóságirodalmat” favorizálta a lapban. A valóságirodalom rappista szellemű koncepcióját több írásában elméletileg is kifejtette és a kritikák, kritikai glosszák hosszú sorában érvényesítette. A mereven és kizárólagosan alkalmazott koncepció miatt *Az Út* hazai írógárdája — Forbáth Imre kivételével — csak a „valóságírókra” és munkáslevelező írókra korlátozódott (Bányai Pál, Dömötör Teréz, Háber Zoltán, Morvay Gyula, Sellyei József stb.). Rajtuk kívül azok a vezető sarlósok írtak a lapba, akik átmenetileg vagy tartósan a munkásmozgalomhoz csatlakoztak (Balogh Edgár, Dobossy László, Horváth Ferenc, Jócsik Lajos, Lőrincz Gyula, Peéry Rezső, Terebessy János, Zsolt László). Az emigráns és a magyarországi írók közül Balázs Béla, Gereblyés László, Gergely Sándor, Hidas Antal, József Attila, Illyés Gyula szerepeltek, Erdélyből pedig Szilágyi András. A lap a szovjet politika és kultúra alakulását állandóan szemmel tartotta és ilyen jellegű írásokat többek közt Július Fuéktól és Egon Ervin Kischtól közölt.

Az aktivista politikát támogató kisebbségi csoportok fő kulturális bázisa a harmincas években a Masaryk elnök milliós adományából létesített Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság (közkeletű nevén: Masaryk Akadémia) lett. Ez a társaság nem tudta teljesíteni a hozzá fűzött reményeket, s végül csődbe jutott, de a harmincas évek első felében a könyv- és lapkiadás terén még jelentős eredményeket ért el, s *Magyar Figyelő* néven negyedévi folyóiratot is kiadott.

A Pozsonyban 1933—1935 között Maléter István, Szerényi Ferdinánd és Surányi Géza szerkesztésében megjelent lap az irodalmi-kritikai anyagon kívül tudományos értekezéseket is közölt. Irodalmi és tudományos anyagát a lehetőségekhez képest elég jól válogatta meg, de a megszerkesztésükkel, elrendezésükkel keveset törődött. Szabálytalan időközökben megjelent és többnyire összevont testes számai a heterogén anyagot ömlesztve hozták. Írói gárdája — a kommunisták és keresztényszocialisták kivételével — az összes színvonalasabb író felölelte. A szép számú kritikák, esszék és recenziók közül a legtöbb és legjelentősebb Szalatnai Rezsőtől származott (pl. a Győryről és Vozáriról készített átfogó portrék), a tudományos értékű dolgozatok javát pedig Sas Andor írta (*Munkácsi barokk, Comenius és a Rákócziak, Pozsony múltjából* stb.). Sas mellett Orbán Gábor, Krammer Jenő, Szalatnai, Szerényi, Peéry Rezső, Maléter István és Florián Károly szerepelt még tudományos jellegű írásokkal. A lap a csehszlovák–magyar kapcsolatok rendszeres ápolását is feladatának tekintette és ebben a kérdésben alapvető elméleti-módszertani útmutatást közölt Szalatnaitól (*Jegyzetek a cseh–szlovák–magyar szellemi együttműködésről*). A szlovák és a cseh irodalomból több fordítás jelent meg, s Szalatnai és Sas rendszeresen írtak a jelentősebb irodalmi és tudományos kiadványokról. A lapnak állandó rovata volt a Krónika, mely a Társaságnak és osztályainak tevékenységéről részletes tájékoztatást nyújtott.

A jobboldali ellenzéki pártok kultúrpolitikai vonalán a harmincas évek elején szintén volt egy akció az irodalmi erők összefogására. Ez a Szent-Ivány József által kezdeményezett és Szentiváni Kúriának nevezett kísérlet a fő célját: az Erdélyi Helikonhoz hasonló stabil írószervezet és kiadóállalat léte-

sítését nem tudta megvalósítani, de a könyv- és lapkiadás terén azért számottevő eredményeket is produkált. Két folyóirat, az *Új Munka* és a *Magyar Írás* ennek a kezdeményezésnek a nyomán született.

Az *Új Munkát* a *Prágai Magyar Hírlap* ismert belső munkatársa, Szvatkó Pál indította el 1931 áprilisában azzal a céllal, hogy a baloldali és a jobboldali írók javát közös irodalmi frontba fogja össze. A megjelent egyetlen szám nagy feltűnést keltett és Magyarországról Móricz Zsigmond, Komlós Aladár, Márai Sándor és Schöpflin Aladár lelkesen üdvözölték. Kimondott jobboldali író nem szerepelt benne, munkatársai között voltak viszont a kommunista Forbáth Imre (*Az új orosz próza* c. tanulmány), a Sarló egyik szocialistája: Horváth Ferenc, s a polgári baloldali és humanista írók olyan képviselői, mint Győry Dezső, Krammer Jenő, Neubauer Pál, Sándor Imre, Vozári Dezső. Szvatkó Fábryt is szerette volna munkatársként megnyerni, de az a felkérést elutasította. A lap a megjelent szám színvonalá ellenére reménytelen vállalkozás volt, mert a világnézeti ellentétek előbb-utóbb megoldhatatlan helyzetet teremtettek volna számára. Mindezt érezte a szerkesztő is, és a *Morituri te salutant* c. vezércikkben keserűen, cinikusan elparentálta a lapot, melytől aztán nemcsak az ultrakonzervatív Szüllő Géza, hanem a liberális Szent-Ivány József is elhárította magát.

Az *Új Munka* kudarca miatt érzett csalódást az egy évvel később indult *Magyar Írás* igyekezett elosztatni. Ez a Darkó István, Simon Menyhért és Szombathy Viktor szerkesztésében 1932—1937 között megjelent színvonalas folyóirat a Szentiváni Kúria intencióinak szellemében már csak a polgári írók koncentrációját tűzte ki célul. A következőket szocialista írókon (Fábry, Forbáth, Bányai Pál, Háber Zoltán stb.) és a jobboldali megfontolásból elháruló Mécsek Lászlón kívül maga köré tömörítette a kisebbségi írók zömét, s munkatársai közé tartoztak az olyan polgári baloldaliak is, mint Jarnó József, Sáfáry László, Szabó Béla, Szalatnai Rezső. Magyarországról többek között Csuka Zoltán, Féja Géza, Kodolányi János, Móricz Zsigmond, Simándy Pál, Sinka István, Szabó Lőrinc, Szabó Pál, Erdélyből Bartalis János, Szentirmai Jenő és Tamási Áron írásai jelentek meg. A lap a kisebbségi irodalmi és kulturális fejlődés kérdéseit állandóan napirenden tartotta és több nagyszabású tanulmányban, felmérésben elemezte (Kovács Endre: *A szlovenszkói magyar irodalom sorsa*; Féja Géza: *Szlovenszkói magyar kultúra és kultúr munka*; Nagy Barna: *Képzőművészet Szlovenszkón*; Z.: *A szlovenszkói magyar tudományos munka hiányai*; *A magyar színészet problémái Szlovenszkón és Ruszinszkón* stb.). A szlovák és a cseh irodalmi élettel való kapcsolattartás is rendszeressé vált, s a versfordítások gyakori közlése és a Farkas István által folyamatosan végzett folyóiratszemle mellett több recenzió és néhány nagyobb felmérő tanulmány is megjelent a szlovák és a cseh irodalomról. Az utolsó évfolyamokban a lap irányításában a keresztényszocialista befolyás túlsúlyba jutott, s a színvonal visszaesett.

A harmincas évek további színvonalas folyóiratai közül a *Magyar Írás*on kívül még az *Új Szellem* tartozott szorosabban az ellenzéki pártok érdekkörébe, de közel álltak hozzájuk az *Új Élet* és a *Magyar Minerva* is. A *Tátra* folyóirat viszont az indulásakor radikális polgári szellemiséget képviselt.

Az *Új Szellem* c. kultúrpolitikai szemle szépirodalmi anyagokat nem közölt, de állandó és gazdag könyvszemléi alapján az irodalmi-kritikai lapok közé is be lehet sorolni. Prágában, 1937—1938-ban havonta kétszer jelent meg Szvatkó Pál szerkesztésében. Szvatkó a lapot az ellenzéki pártok egyesülése után

alapította, s a fő célja az volt, hogy a baloldaltól minél több író átfordítsa az ellenzék táborába. A lap igen magas színvonalú volt, és a kiemelkedő magyarországi írók, tudósok, publicisták egész sora is publikált benne (Babits Mihály, Bálint György, Bóka László, Boldizsár Iván, Féja Géza, Halász Gábor, Ignó Pál, Illyés Gyula, Kniezsa István, Kodolányi János, Márai Sándor, Ortutay Gyula, Remenyik Zsigmond, Cs. Szabó László, Szabó Zoltán stb.).

Az *Új Élet* a csehszlovákiai magyar főiskolás ifjúsági mozgalom katolikus szárnyának, a Prohászka Körnek havi folyóirata volt. Kassán, 1932 és 1944 között jelent meg, s szerkesztésében többek között Rády Elemér, Sinkó Ferenc, Ikvay László és András Károly váltották egymást. Világnézeti korlátai között jól szerkesztett és széles tájékozódási lapnak, a neokatolicizmus képviselőjének számított. Nemcsak az ifjúság körében, hanem a katolikus értelmiség szélesebb rétegeiben is népszerű volt. A hazai katolikus közírók közül főleg Pfeiffer Miklós, Ikvay Pfeiffer László, Eszterházy Lujza, Sinkó Ferenc, Rády Elemér, Czvank László, Hantos László, András Károly stb. írtak bele, Magyarországról Possonyi László, Aradi Zsolt, Balla Borisz, Bálint Sándor, Ölvédi János, Semetkay József stb. „Társadalmi, világnézeti és kritikai” folyóiratnak tönkerte fel magát és a szépirodalom műfajából csak verseket közölt. Kritikai rovata viszont igen gazdag volt, s vezető kritikusa, Vájlak Sándor a könyvkritikái és íróportréi mellett a kisebbségi kulturális és tudományos életéről is alapos elemzéseket írt. Gyakran mutatott be szlovák és cseh költőket is (Vajanský, Krasko, E. B. Lukáč, Jesenský, V. Beniák, Dilong, Hlbina, Wolker, Březina, Fráňa Šrámek). A lap katolikus szellemű humanizmusa és toleranciája a negyvenes években, András Károly szerkesztése idején törést szenvedett, és teret kapott benne az antiszemitizmus.

A konzervatív szellemiségű *Magyar Minerva* 1945 előtt a leghosszabb életű irodalmi-kritikai folyóiratunk volt. Pozsonyban, 1930 májusától 1939 márciusáig Reinel János és Walla Frigyes szerkesztésében jelent meg. Az *Új Auróra* dilettáns íróinak felkarolása miatt irodalmunk fejlődésében nem játszott pozitív szerepet, jelentős érdeme volt viszont az, hogy az erdélyi és jugoszláviai testvéri kisebbségi irodalmakat neves írók (Bartalis János, Berde Mária, Dsida Jenő, Kacsó Sándor, Molter Károly, Remenyik Sándor, Csuka Zoltán, Farkas Geiza, Szenteleky Kornél stb.) szerepeltetésével mutatta be. Magyarországról Weöres Sándor, Takáts Gyula, Pusztai Sándor írtak bele, Amerikából pedig a pozsonyi származású Reményi József, akinek *Egy amerikai író naplójából* címmel állandó rovata volt. A szlovák és a cseh irodalommal való kapcsolat ápolását Farkas István rendszeres folyóiratszemléi és Petneházy Ferenc és Sípos Győző versfordításai szolgálták.

A Pozsonyban, 1937 júniusától 1938 júniusáig megjelenő *Tátra* folyóirat a Tátra Könyv-, Lapkiadó és Könyvkereskedelmi Részvénytársaságnak, valamint a Csehszlovákiai Magyar Irodalmi Szövetségnek közös létesítménye volt. Addig, amíg a kitűnő író, Tamás Mihály volt a szerkesztője, határozott polgári demokratikus szellemiség és kritikai igényesség jellemzik a lapot. A hazai szépírók, esztéták és publicisták közül főleg Darkó István, Egri Viktor, Gömörny János, Győry Dezső, Sebesi Ernő, Ásguthy Erzsébet, L. Kiss Ibolya, Brogyányi Kálmán, Dobossy László, Szalatinai Rezső írtak bele, Magyarországról pedig Féja Géza, Hont Ferenc és Mórnicz Virág. 1938 áprilisában a jobboldali ellenzéki pártok kulturális uszályába tartozó Irodalmi Szövetség döntő befolyást szerzett a lapnál, és Tamás Mihály helyére a konzervatív és dilettáns

Földes Györgyöt nevezte ki szerkesztőnek. Földes vezetése alatt az utolsó három szám színvonalát az elszaporodott dilettáns írások lerontották.

A harmincas években keletkezett többi irodalmi-kritikai lap közül csupán öt számot ért el a Surányi Géza által szerkesztett szociáldemokrata beállított-ságú *Ma* (1933) és két számot a sarlós Kardos Ferenc és Barta Lajos által szerkesztett pozsonyi *Képes Újság* (1934). A Kassán, 1934–1935-ben szórványosan megjelenő *A Hét* teljesen dilettáns volt. Eléggé ellepték a dilettánsok Farkas István Ipolyságon kiadott havi folyóiratát, a *Magyar Családot* (1934–1938), melynek utolsó évfolyamaira az antiszemita hang is jellemző volt.

III.

A kulturális sajtóba az irodalmi lapokon kívül a tudományos, ismeretterjesztő, művészeti, humoros- és sportlapok tartoznak. Ezek száma a polgári köztársaság idején szintén figyelemre méltó volt, de hosszabb életű orgánum ritkán akadt közöttük.

A már tárgyalt irodalmi-kritikai folyóiratok közül tudományos anyagokat nagyobb mennyiségben csak a *Magyar Figyelő* közölt, de alcímében néhány más lap (így például a *Magyar Minerva* és a *Vagyunk* is) tetszelegve használta a „tudományos” jelzőt. Szorosabb értelemben vett tudományos folyóiratoknak csak a *Közlemények Szepes Vármegye Múltjából* című történelmi almanachot és az első *Nemzeti Kultúrát* lehet tekinteni. A kisebbség tudományigényével fellépő második *Nemzeti Kultúra* (1938, 1. szám) már nem tudott kibontakozni.

A *Közlemények Szepes Vármegye Múltjából* című lócsei lap még 1909-ben, a Szepes megyei Történelmi Társulat közlönyeként indult, s 1914-től évkönyvvé változott. Az államfordulat utáni időben csak szórványosan jelent meg (1919, 1921, 1923, 1926, 1932, 1934) és a szerkesztői Förster Rezső, Hajnóci R. József és Kőszeghy Elemér voltak. 1921-től német és szlovák címe is volt, s 1923-ban, 1926-ban és 1932-ben német és szlovák nyelvű szövegek is voltak benne. Az 1934-es szám viszont már teljesen német nyelvű és német című volt (*Mitteilungen aus der Vergangenheit der Zips*).

A Komáromban, 1933–1935 között kéthavonként megjelent *Nemzeti Kultúra* a Szlovenszkói Magyar Kultúregyesület (SZMKE) tudományos szemléje volt és Alapy Gyula szerkesztette. Munkatársai többnyire a szerkesztőhöz hasonló konzervatív szellemű és szorgalmas műkedvelő történészek voltak (Csákos József, Ethey Gyula, Fullajtár Ernő, Haiczl Kálmán, Karsay Ervin, Kemény Lajos, Magyar Győző, Noszkay Ödön, Szabó Adorján, Takách Menyhért, Wick Béla stb.). A legtöbbet publikálók közül Alapy a cseh–magyar történeti kapcsolatokkal, Komárom múltjával és Csallóköz néprajzával foglalkozott, Ethey a Vágvolgyének, Haiczl Érsekújvárnak és Párkánynak a múltját kutatta, Wick érdeklődése pedig Kassa műemlékeire irányult.

Az ismeretterjesztő sajtó a polgári köztársaság idején elég széles skálán mozog. Elsősorban az olyan tipikus ismeretterjesztő lapok tartoznak bele, mint a turisztikai *Kárpátok* (1934–1937) és *Természetbarát* (1937–1938), a turisztikai-irodalmi *Új Társaság* (1925–1928), a háztartási és kertgazdálkodási ismereteket közlő *Nagyasszony* (1926–1935) és a technika új, nagy vívmányait népszerűsítő *Rádió Újság* (1920–1932), *Autó és Sport* (1930–1937) és *Repülésügy* (1926–1938). Ezekhez hasonlítható, de exkluzívabb ismeret-

körre szorítkozik a grafológiai *Szfinszk* (1920, egy szám). A közelebbi figyelmet a szervezett népművelést szolgáló Magyar Vasárnap és Közművelődés- Könyvtárélet érdemli meg.

A Komáromban 1931-ben, majd 1934–1938 között Alapy Gyula és Szombathy Viktor szerkesztésében megjelenő *Magyar Vasárnap* a Szlovenszkói Magyar Kultúregyesület (SZMKE) ismeretterjesztő és irodalmi folyóirata volt. Az SZMKE-tagság s azon belül főleg a falusi lakosság részére készült, és ennek megfelelően ismeretterjesztő anyagában a mezőgazdasági jellegű írások domináltak. Az *Ismerjük meg Szlovenszkót* című rovatban főleg Tichy Kálmán és Manga János értékes néprajzi ihletésű cikkei találhatók. Az SZMKE-központ és a körzeti titkárságok munkájáról, az országos közgyűlésekről és a helyi szervezetek tevékenységéről a Szervezeti Hírek rovat adott folyamatos tájékoztatást. A lap a falusi orientációjához híven felkarolta az autodidakta parasztírókat: Csontos Vilmost, Sass Jánost és Veress Vilmost. Irodalmi profiljára egyébként a konzervatív ízlés és régi vágású didaktizmus volt jellemző.

A *Közművelődés-Könyvtárélet* a magyar községi könyvtárak, járási közművelődési testületek és helyi bizottságok havi közlönye volt. Komáromban, 1935–1936-ban mindössze négy száma jelent meg, s a szerkesztői Nagy Barna és Iványfő Géza voltak. A községi közkönyvtárakat és a járási közművelődési testületekbe és helyi bizottságokba bekapcsolódott kulturális egyesületeket látta el a szükséges információkkal, a népművelésben felhasználható könyvek ismertetésével stb.

A művészeti sajtóban a színházi lapok voltak a legszámasabbak: *Kassai Színházi Újság* (1921–1923), *Magyar Színház* (Komárom, 1920, egy szám), *Revü* (Kassa, 1922, három szám), *Színház* (Kassa, 1923–1925), *Színház* (Pozsony, 1920–1936), *Színház és Mozi* (Pozsony, 1922, kilenc szám), *Színház és Sport* (Kassa, 1923, négy szám), *Színházi Hét* (Pozsony, 1919–1920), *Szlovenszkói Színházi Élet* (Pozsony, 1920–1936). Közülük jobb színvonala és színikritikai aktivitása csak a *Kassai Színházi Újságnak*, a *Színház* és *Mozinak*, a kassai *Színháznak* és a Szlovenszkói *Színházi Élet* első évfolyamainak volt. A szlovákiai magyar hivatásos színjátszás diszkriminált helyzetének megfelelően nem egész évben, hanem csak a rövid, három-három hónapos pozsonyi, illetve kassai színházi idény alatt jelentek meg. Volt egy *Műkedvelő* című színházi és irodalmi lap is, amely Dunaszerdahelyen, 1920–1923 között rendkívül szórványosan jelent meg Szeiff Géza szerkesztésében.

A két képzőművészeti lap közül a kétnyelvű *Pressburger Bildende Kunst-Pozsonyi Képzőművészet* csak néhány számot ért el 1920-ban. Hosszabb pályát futott be viszont a *Forum*, mely Pozsonyban, 1931–1938 között és Szőnyi Endre szerkesztésében jelent meg. Indulása után néhány hónapig háromnyelvű (magyar–német–szlovák), azután 1937 végéig kétnyelvű (magyar–német), 1938-ban pedig már csak német nyelvű volt. 1933-tól 1937-ig a Magyar Tudományos, Irodalmi, Művészeti Társaság lapjának számított. Kitűnő színvonalú orgánium volt, az érdeklődése az építészet és képzőművészet mellett a film- és fényképművészetre, s a lakáskultúrára is kiterjedt, s több művészetelméleti tanulmányt is közölt. A sokat publikáló szerkesztő mellett legaktívabb magyar munkatársai Brogyányi Kálmán, Peéry Rezső, Szalatnai Rezső és Szalatnai Artúr voltak.

A zeneművészet, énekkultúra terén a Csehszlovákiai Magyar Dalszövetség hivatalos lapját, a Pozsonyban 1935–1937-ben megjelenő *Magyar Dalunkat* tartjuk számon. Negyedévi folyóirat volt és Boross Béla szerkesztette. A moz-

galmas szlovákiai zenei életet és benne a magyar vonatkozású eseményeket a napilapok (különösen a *Híradó*) mellett a jobb hetilapok is figyelemmel kísérték. A Masaryk Akadémián a művészeti osztálynak zenei részlege is volt, s annak működéséről a *Magyar Figyelő* folyóirat *Krónika* rovata számolt be.

A humoros lapoknak a kulturális sajtónkban való szépszáma jelenlétét főleg azért tartjuk jelentősnek, mert ezek a humor és satíra eszközeivel a kisebbségi társadalomban gyakran felbukkanó sajátos szellemi-magatartásbeli fogyatékoságokat: a provinciális bezárkózottságot és önelégültséget, a dilettantizmussal szembeni vakságot, a messianizmust, titanizmust is sikeresen pellen-géreztek és ezáltal szigorúbb önismeretre neveltek. Ezt a pozitív tendenciát és hatást látjuk legszínvonalasabb humoros lapunknál, a *Vizeslepedőnél*, mely annak ellenére, hogy politikailag közelállt a jobboldali ellenzéki pártokhoz, alaposan kifigurázta az ő érdekkörükbe tartozó szellemi-irodalmi kezdeményezések fonákságait is. A további humoros lapok (*Eleven Újság*, *Figaró*, *Futár-Stefi*, *I—Á*, *Imposztor*, *Móricka*, *Nevető Frigó*, *Nyúl*, *Az Ojság*, *Pletyka*, *Stefi*, *Zenészet* *Lapok*) közül még a *Stefi* (1925—1926), a *Futár-Stefi* (1926—1927) és a *Nyúl* (1926) emelkedett ki.

A sportújságok (*Hétfői Kurír*, *Képes Sportlap*, *Roham*, *Sport Revü*, *Sport-hírek*, *Sportvilág*, *Sport Világ*, *Szlovenszki Sport Hírlap*) aránylag magas számát főleg az indokolja, hogy a két háború közti időben kisebbségi magyar sportszövetségek és sportegyesületek is voltak. Az 1922-től fokozatosan kibontakozó ágazati sportszövetségeknek 1928-ban Csehszlovákiai Magyar Testnevelő Szövetség néven átfogó szervük alakult. Ebbe a Magyar Labdarúgó Szövetségen (MLSZ) kívül a Magyar Atlétikai, Tenisz, Asztalitenisz, Jég-hokky, Úszó, Birkózó és Kerékpáros Szövetség is beletartozott. Országosan ismert népszerű magyar sportegyesületek főleg a labdarúgásban voltak: a pozsonyi PTE, Törekvés, Vasas, Ligeti, az érsekújvári ÉSE, a komáromi KTC stb.

IV.

Az ún. szlovák államban, 1939 és 1945 között a magyar nyelvű sajtó mennyiségileg erősen megcsökkent. Ennek oka egyrészt az volt, hogy a bécsi döntés következtében a magyar lakosság száma közel egy tizedére, 60—65 ezerre csökkent, másrészt a fasiszta államban a szabad sajtót erősen korlátozott és egységesített kötött sajtó váltotta fel. A kötött sajtórendszeren belül a magyar sajtó redukciónak diszkriminációs intézkedésekkel és a magyarországi—szlovákiai viszonylatban kialakított reciprocitás elvének alkalmazásával is fokozták.

Ami a politikai sajtó illeti, kezdetben két napilap (*Új Hírek*, *Esti Újság*) és néhány hetilap (*Nyittravármegye*, *Nyitramegyei Szemle*, *Szepességi Híradó*, *Új Világ*) jelent meg. Ezek a lapok még a polgári köztársaság idején keletkeztek. 1941 decemberétől aztán csak egy napilapot (*Magyar Hírlap*) és egy hetilapot (*Magyar Néplap*) engedélyeztek; az utóbbi egy régebbi keresztényszocialista lap felújítása volt.

A felsorolt politikai lapok közül az *Esti Újság* és a *Magyar Hírlap* jelentősek.

Az *Esti Újság* Herczeg Gábor pozsonyi napilapjának jogutódja volt, s 1938 novemberében vette át Somos Elemér. Keresztény humanizmus alapján szembeállt a faszizmussal, s a német és a szlovák fasiszta lapok sokszor támadták. Itt jelent meg 1939 katácsonyán Győry Dezső *Magyar Hegyibeszéd* című poémája. A lap egy ideig naponta háromszor jelent meg (reggeli, déli, esti

kiadás), s 28 oldalas vasárnapi és 60–80 oldalas ünnepi számai pótolni tudták a hiányzó irodalmi folyóiratot. Az irodalmi anyagok szerkesztője Szalatnai Rezső volt, aki Somos Elemérrel való egyetértésben igyekezett felkarolni a faji okokból üldözött írókat is. A lapot 1941 őszén a fasiszta hatóságok 4 oldalra korlátozták, majd betiltották.

A *Magyar Hírlap* Pozsonyban, 1941 decemberétől 1944 végéig jelent meg Somos Elemér szerkesztésében. Belső munkatársai többek között Peéry Rezső és Szalatnai Rezső voltak. A szlovákiai magyarság egyetlen engedélyezett pártjának, a Magyar Pártnak hivatalos lapja volt. Keresztény humanizmusaért az *Esti Újsághoz* hasonlóan sok támadásban volt része. Hétköznapi számai tíz, a vasárnapiak huszonnégy, az ünnepi számok pedig ennél jóval nagyobb terjedelműek voltak. Gazdag irodalmi rovata volt. Móricz Zsigmond halálakor több nekrológot és emlékező írást hozott, s a Móricz- és Ady-kultusz folyamatosan jellemző volt rá.

A régebbi irodalmi lapok közül az 1938-as évet csak a *Magyar Minerva* élte túl, de 1939 elején ez is megszűnt. A további években az irodalomkedvelő közönség igényeit az említett napilapok vasárnapi s ünnepi számai és a pozsonyi Toldy Kör naptárai igyekeztek kielégíteni. Nyitrán Dallos István szerkesztésében *Magyar Album* címmel egy almanach is megjelent, s tíz számot ért el. A 100–150 oldalnyi terjedelmű számok szabálytalan időközökben jelentek meg és az adott körülményekhez viszonyítva elfogadható színvonalúak volt.

1944 végén a megmaradt magyar sajtó beszüntette működését. Ekkor a fasiszta hatóságok támogatásával egy néhány hétig élő fasisztabarát lap (*Magyar Szó*) jelent meg.

A kisebbségi sajtó szünetelése a magyar lakosság 1945 utáni átmeneti jogfosztottsága miatt túl hosszúra nyúlt, s az új sajtó kibontakozása 1948 végétől már a szocialista kulturális és sajtópolitika körülményei között valósult meg.

TURCZEL, LAJOS

L'évolution de la presse hongroise de Tchécoslovaquie entre 1919 et 1945

La presse minoritaire hongroise qui s'est formée en Tchécoslovaquie après le changement d'État de 1918, était un produit nouveau du point de vue social et historique, mais d'après sa base linguistique et géographique on peut considérer comme son antécédent et sa tradition la presse de langue hongroise qui existait depuis 1780 à 1918, au territoire de la Slovaquie et de l'Ukraine des Carpathes d'aujourd'hui. Par suite du changement d'État de 1918, les autorités de l'État nouveau on fait cesser la plupart de la presse de langue hongroise, mais en principe rien n'empêchait de fonder des journaux nouveaux. À l'époque de la République bourgeoise, entre 1919 et 1938, plus de six cents journaux hongrois ont été créés, mais, à cause de l'oppression des minorités, des difficultés matérielles et du manque de niveau, la plupart d'eux ont cessé d'exister bientôt.

Dans la presse minoritaire de la République bourgeoise, c'était la presse politique au sens propre du mot (journaux, hebdomadaires) qui était prépondérante. Cette presse (et avec un peu moins d'accent la totalité de la presse), d'après la différenciation politique de la société minoritaire, peut se diviser en quatre groupes: communiste, celle de l'opposition de droite, activiste et indépendante. Parmi les 23 journaux, ce sont les suivants qui étaient d'un niveau élevé, du point de vue hongrois universel aussi, et actifs dans la vie littéraire et culturelle: Kassai Munkás (1919–1937) et Magyar Nap (1936–1938), communistes; Prágai Magyar Hírlap (1922–1938) et Híradó (1919–1937), opposition de droite; A Reggel (1921–1933) et Magyar Újság (1933–1938), activistes, et Kassai Napló (1919–1929) et A Nap (1927–1938) indépendants. Outre les hebdomadaires sociaux et politiques, au nombre de plus de cent, paraissaient en grand nombre des journaux spéciaux et d'intérêt collectif, et parmi eux beaucoup de journaux bilingues ou tri-

lingues (hongrois-slovaque, hongrois-slovaque-allemand). Dans le domaine de la presse de pédagogie et d'enseignement, on peut distinguer Magyar Tanítói (1921-1938), Szlovenszkói Magyar Tanúgy (1925-1933) et Új Korszak (1934-1935), dans la presse de jeunesse et d'enfant A Mi Lapunk (1921-1932) et Vetés (1928-1929), appartenant au mouvement de Sarló, dans la presse ecclésiastique l'organe catholique Világosság (1929-1933) et Református Egyház és Iskola (1921-1938).

L'élite de la presse culturelle a été représentée par les revues de critique littéraire. Le nombre de celles-là, entre 1919 et 1938, a dépassé trente, mais, dans l'évolution de la littérature, seulement les suivantes d'entre elles avaient un rôle important: Tűz (1921-1923), Képes Hét (1928-1930), Új Szó (1929, 1932-1933), Az Út (1931-1936), Magyar Írás (1932-1937), Magyar Figyelő (1933-1935), Új Élet (1932-1938), Tátra (1937-1938). Les deux revues scientifiques (Közlemények Szepes Vármegye Múltjából, 1909-1934, Nemzeti Kultúra, 1933-1935) étaient d'esprit conservateur et de caractère régional, et parmi les 8 à 10 revues de vulgarisation, il n'y avait que deux qui étaient populaires: Nagyasszony (1926-1935), s'occupant du ménage et de l'horticulture et Magyar Vasárnap (1931, 1934-1938), l'organe de la Société de Culture Hongroise de la Slovaquie. Dans la presse d'art on peut mentionner comme ayant un haut niveau le Forum (1931-1938) dans le domaine des beaux-arts, et parmi les 8 à 10 journaux de théâtre, Kassai Színházi Újság (1921-1923) et Színház és Mozi (1922). Le niveau moyen des journaux humoristiques, au nombre d'une douzaine, n'était pas mal, mais presque tous étaient de courte durée, excepté Vizeslepedő (1929-1935) qui était du plus haut niveau. Le nombre relativement haut des journaux de sport (7 à 8) s'explique par le fait que, dans la période d'entre les deux guerres, il y avait des ligues et des sociétés de sport hongrois aussi.

Au temps du soi-disant État slovaque, entre 1939 et 1945, la presse de langue hongroise s'est considérablement diminuée. La cause en était d'une part que par l'attachement de la Slovaquie du Sud à la Hongrie, le nombre de la population hongroise s'est diminué à 60-65 mille, d'autre part, dans l'État fasciste, la presse libre n'existait pas, la presse était fortement limitée et uniformisée. Il n'y a que deux journaux qu'on peut mentionner comme éminents: Esti Újság (1939-1941) et M. Hírlap (1941-1944): ils s'opposaient, dans un esprit chrétien, au fascisme et par leurs numéros de dimanche et de fête qui étaient de grande étendue, ils pouvaient remplacer les journaux littéraires qui manquaient.